
dande på en tro att vi är rationella i den meningen att vi i det långa loppet väljer att göra det som är bra och fungerar. Låt oss hoppas att det är så. Då finns det mycket

intressant att hämta ur Wahlströms betraktelser för den som sedan vill diskutera det värdemässiga innehållet.

PETER OLSSON:

VÄLFÄRDSSTATEN SOM ÖÖNSKAD EFFEKT

En paradox med mänsklighetens ökande kunskapsmängd är att kunskapen tenderar att vara ytterst vag angående det som verkligen betyder något för oss som individer. När det gäller de djupaste kända personliga relationerna är detta tydligt. Psykologin har bara lyckats skumma på ytan, sociologin än mindre förklara när vi kommer till sådana saker som vänskap eller familjebildning.

Bristfälliga underlag

Och när ekonomer använder sina förklaringsmodeller på samma områden inger det vanligen mest löje hos betraktarna. Egentligen är det kunskapsmässiga underlaget för samhälleliga beslut lika bristfälligt. Planering bygger på kunskap både om verkligheten och om vilka medel som kan användas för att uppnå

politiskt bestämda mål. Men ingetdera fungerar alldeles bra. Ett gammalt välkänt exempel är utbildningen av grundskolelärare. Sju till sexton år i förväg vet man hur många lärare som kommer att behövas, staten kontrollerar både arbetstillfällena och utbildningen. Ändå har man aldrig lyckats dimensionera universitetsutbildningen så att rätt antal lärare utexamineras. Än mindre klarar man sådan styrning när variablerna är fler och osäkrare.

Det är inte att förvånas över att inte bara de politiska målen bestäms av ideologiska uppfattningar, i minst lika hög grad är det valet av medel striden står om.

Med tanke på det nämnda exemplet är det kanske inte oväntat så att en teoretisk problematisering av statens beslut kommer från en i dag verksam som politisk sakkunnig vid utbildningsdepartementet. Nämligen avhandlingen *The State of State* som uppsalastatsvetaren Nils Karlson disputerade på förra året.

The State of State. Nils Karlson. Almqvist & Wicksell International 1993.

Synvilla

Han tillämpar i den en "osynliga-handen-förklaring" på samhället. Det vill säga han ser de existerande institutionerna, inte som resultatet av medvetna och planerade handlingar, utan som produkten av en lång rad oberoende handlingar med olika mål. Det är bara en synvilla att helheten verkar ordnad. Detta resonemang bygger vidare på Adam Smiths klassiska formulering av marknadens mekanism, och står i beroende av FA Hayeks tankar om en spontan ordning.

Politiska spelet

En ny aspekt är att Karlson tillämpar denna teoretiska modell även på det politiska spelet och de administrativa beslut som gäller samhället. Det vill säga den osynliga handen på marknaden är inte motsatsen till planeringen inom den offentliga sektorn, utan båda fallen kan analyseras på liknande sätt: Skillnaden är då vilka mekanismer som styr processen. Är det som på marknaden efterfrågan och utbud som tillsammans med nödvändigheten av avkastning sätter gränser för vad aktörer kan göra. Eller är det den "politiska marknadens" mindre definitiva restriktioner.

En annan fråga som Nils Karlson aktualiserar är i vad mån den nuvarande välfärdsstaten och de problem som kan identifieras hos den är resultatet av något som finns inneboende i dess institutioner. Något som gör att resultatet snarare kan

betecknas som "spontan oordning" än "spontan ordning".

Överskattning av förmågan

Han definierar två "osynliga-handen"-mekanismer som kan förklara den till synes oundvikliga om än i längden ohållbara tillväxten hos den offentliga sektorn i de västliga demokratierna: Det är dels "självgodhetens logik" och dels "opportunistens logik".

Det första är idén om att missförhållanden alltid kan och bör attackeras med politiska beslut, och att även oförutsedda dåliga effekter av tidigare beslut kan repareras med nya. Det är alltså den sociala ingenjörskonstens och interventionismens ideologi. Hela tiden krävs att åtgärder vidtas, det värsta en politiker kan göra är att "inte göra något". Felsynen är alltså en stor överskattning av förmågan, att man kan göra gott bara man vill det goda.

Opportunistens logik bygger på att aktörerna inte ens vill gott. Det är sårintressen som gynnar sig själva utan tanke på helheten, det är politiker som bygger sin makt på att tillfredsställa dessa sårintressen. Det är beslutsformer som placerar marginalväljare i nyckelpositioner och därmed ger dem möjlighet att få ut så mycket som möjligt. Kort sagt är det den bild av det politiska spelet som präglar bland annat olika public choice-teorier. Tillsammans leder dessa mekanismer till den ohämmade välfärdsstaten, "The state of state".

Alltför långtgående slutsatser

Nils Karlsons analys är utan tvekan viktig och betydelsefull för den syn vi bör ha på staten. Den uppmuntrar i den praktiska politiken till försiktighet och vilja att kontrollera de negativa effekterna av sådana mekanismer som Karlson definierar.

Däremot är det inte säkert att man enbart utifrån hans teoretiska verk, vilket han själv tycks göra, kan dra praktiska slutsatser, till exempel att staten och skattestrycket är för stort. Teorin tyder på att det förmodligen är så, men inte mer.

PEETER LUKSEP:

VITBOK OM SVERIGE OCH BALTIKUM

Härom året utgav Sveriges förre generalkonsul i Leningrad/St Petersburg en bok om svensk baltikumpolitik 1989-1992. Tiden dessförinnan har däremot länge dolts bakom hemligstämplar och politiska dimridåer.

Historikern och professorn Wilhelm Carlgren råder nu delvis bot på denna brist, på uppdrag av utrikesminister Margaretha af Ugglas att "sammanställa en översikt över Sveriges förhållanden till Baltikum under tiden från första världskrigets slut fram till åren efter andra världskriget". En vitbok, om man så vill.

Och en slags vitbok har det blivit. En kort och koncis genomgång, saklig men

ändå spännande eftersom här hanteras materia som fram tills nyligen inte varit allmänt tillgänglig.

Föräldrar i flyktingläger

Uppemot halva boken handlar om de människor som kom över Östersjön under andra världskriget: om evakueringen av estlandssvenskarna, om de baltiska flyktingarna och om baltutlämningen. Särskilt intressant är genomgången av kontakterna mellan Sverige och Sovjetunionen kring flyktingarna, inte minst för denne anmälare vars föräldrar fanns i flyktinglägren.

Nordisk tillhörighet

Intressant är också redogörelsen för diskussionerna kring möjliga säkerhetspolitiska ordningar i östersjöområdet under

Sverige och Baltikum. Wilhelm M Carlgren. Publica 1993.